

چند نکته برای تبیین بطن برجام

1. بر اساس متن برجام «اجرای موفقیت‌آمیز این برجام ایران را قادر خواهد ساخت تا به طور کامل حق خود برای انرژی هسته‌ای جهت مقاصد صلح‌آمیز را طبق معاهده‌ی عدم اشاعه‌ی هسته‌ای... اعمال نماید...» (1). بنابراین تا پیش از «اجرای موفقیت‌آمیز برجام»، ایران با وجود عضویت در ان پی تی، از حقوق یک عضو عادی این معاهده برخوردار نخواهد بود. این در حالی است که اولاً؛ در همین زمان، ایران بر اساس برجام ملزم به انجام تکالیفی بسیار بیشتر و فراتر از معاهده‌ی ان پی تی است و ثانیاً؛ طرف مقابل به ویژه امریکا در فروردین ماه 1391 (گفتگوهای استانبول 2)، به صراحت بر حقوق ایران در چارچوب ان پی تی اذعان نموده و بر استثنا نبودن ایران نسبت به سایر اعضای این معاهده پیش از شکل‌گیری توافق جامع تأکید نموده است. حال سؤال این است که هیأت ایرانی با چه توجیهی نفی حقوق ایران در چارچوب ان پی تی را طی سندی رسمی پذیرفته و منجز شدن این حقوق را به آینده‌ای نامعلوم و نامشخص (2) موکول کرده است.

بر اساس برجام چنانچه ایران مدعی عدم پای‌بندی طرف مقابل (اعم از گروه 1 + 5 یا

یکی از اعضای آن) به برجام و یا نقض آن باشد، فرآیند رسیدگی به شکایت ایران نهایتاً منجر به بازگشت

تحریم‌های شورای امنیت سازمان ملل علیه ایران خواهد شد.

2. با توجه به این که طرف مقابل در توافق ژنو پذیرفته بود که در گام پایانی توافق جامع «[1+5] به طور جامع تحریم‌های مرتبط با هسته‌ای شورای امنیت سازمان ملل، چند جانبه و ملی را لغو خواهد کرد»، چرا هیأت ایرانی در توافق جامع (برجام) موافقت کرد تا اولاً؛ اتحادیه‌ی اروپایی فقط تحریم‌های «اقتصادی و مالی» هسته‌ای را تعلیق نموده (3) و ثانیاً؛ امریکا فقط اجرای تحریم‌های مالی و اقتصادی ثانویه هسته‌ای را متوقف نموده (4) و ثالثاً؛ شورای امنیت فقط تحریم‌های اقتصادی و مالی هسته‌ای را لغو نماید؟ (5)

3. بر اساس برجام و با توجه به اولاً؛ تصریح به این امر که «همه‌ی مفاد و اقوام‌های مندرج در این برجام صرفاً برای اجرای آن میان گروه 1+5 و ایران است و نباید به منزله‌ی ایجاد سابقه برای هیچ دولت دیگری یا برای اصول بنیادین حقوق بین‌الملل و حقوق تعهدات وفق معاهده‌ی عدم اشاعه‌ی سلاح‌های هسته‌ای و سایر اسناد

مربوط و هم چنین اصول و رویه‌های شناخته شده‌ی بین‌المللی تلقی گردد» و ثانیاً؛ اذعان به این امر که هیأت ایرانی دست کم از 20 مورد از حقوق ملت ایران تا ابد و برای همیشه صرف‌نظر کرده و دست کم با 24 منفذ و دریچه‌ی برای دسترسی و بازرسی آژانس (بیگانگان و دشمنان) به حیطه‌های نظامی و حساس کشور تا ابد و برای همیشه موافقت نموده است، جمهوری اسلامی ایران رسماً و عملاً به مستثنی بودن ایران نسبت به دیگر اعضای ان پی تی اذعان نموده است (حقوق کمتر و تکالیف بیشتر)، چرا هیأت ایرانی با چنین وضعیتی برای کشور و ملت ایران (استثنا شدن) موافقت نموده است؟

4. با توجه به اینکه در برجام تصریح شده: «... محدودیت‌های مشخص مورد توافق درباره‌ی فعالیت‌های غنی‌سازی اورانیوم و فعالیت‌های مرتبط با غنی‌سازی اورانیوم از جمله محدودیت‌های مشخص در فعالیت‌های خاص تحقیق و توسعه برای 8 سال نخست را شامل می‌شود که رشد تدریجی با یک سرعت معقول به سمت مرحله‌ی بعدی فعالیت‌های غنی‌سازی ایران ... را در پی خواهد داشت»، ویژگی‌ها و مؤلفه‌های مرحله‌ی بعدی چیست و در چه زمانی و در چه چارچوبی با طرف مورد توافق قرار گرفته و یا قرار خواهد گرفت؟

5. بر اساس برجام، چنانچه آژانس در قالب پروتکل الحاقی خواستار دسترسی به مکانی در ایران باشد، ولی ایران با این دسترسی موافق نبوده و راه‌های جایگزین پیشنهادی ایران نیز نتواند خواسته‌ی آژانس را برآورده کند، آژانس می‌تواند موضوع را به کمیسیون مشترک ارجاع داده و در صورت رأی 5 عضو این کمیسیون (امریکا، اتحادیه‌ی اروپایی، انگلیس، فرانسه و آلمان)، ایران ملزم است دسترسی مورد نظر آژانس را فراهم نماید. چرا هیأت ایرانی با این سازوکار که آشکارا ناقض حاکمیت ملی است موافقت نموده است؟

6. بر اساس برجام چنانچه ایران مدعی عدم پای‌بندی طرف مقابل (اعم از گروه 1+5 یا یکی از اعضای آن) به برجام و یا نقض آن باشد، فرآیند رسیدگی به شکایت ایران نهایتاً منجر به بازگشت تحریم‌های شورای امنیت سازمان ملل علیه ایران خواهد شد. با چه توجیهی، هیأت ایرانی چنین سازوکار شگفت‌آور و غیر قابل باوری را پذیرفته است؟

7. بر اساس متن برجام، این توافق هیچ پایان و انتهایی ندارد، چرا که برخی از محرومیت‌ها و محدودیت‌ها و نیز بعضی از سازوکارهای نظارت، دسترسی و بازرسی آن ابدی و برای همیشه است. با توجه به این که بر اساس برجام، ایران هنگامی «از حق خود برای انرژی هسته‌ای جهت مقاصد صلح‌آمیز... طبق معاهده‌ی عدم اشاعه‌ی هسته‌ای... برخوردار خواهد بود» که قبل از آن «به طور کامل برجام را به طور موفقیت‌آمیز اجرا کرده باشد»، سؤال این است که با این ترتیبات ایران در چه زمانی خواهد توانست از حقوق خود طبق معاهده‌ی ان پی تی برخوردار باشد؟

8. با توجه به اینکه در بخش مربوط به مؤلفه‌های گام پایانی در توافق ژنو (توافق مادر - آذر 1392) که در آن همه‌ی عناصر و محورهای گام پایانی توافق جامع فهرست شده است، هیچ سخنی از «تحقیق و توسعه» نیست، چرا هیأت ایرانی با وجود موضوع «تحقیق و توسعه» در دستور کار مذاکرات توافق جامع موافقت نموده و چرا با پذیرش محدودیت‌ها و محرومیت‌های جدی و سنگین عملاً روند تحقیق و توسعه‌ی غنی‌سازی در کشور را به تعطیلی کشانده است؟ (بر اساس برجام، در موضوع تحقیق و توسعه، ایران فقط اجازه دارد تا درباره‌ی

سانتریفیوژهای نسل 6 و 8 به طور مشروط و محدود کار کند. به این ترتیب که از سال 8 ونیم به بعد فقط با زنجیره‌ی سی تایی کار کند، در حالی که زنجیره‌های تولید صنعتی ایران 164 یا 174 تایی است. به عبارت دیگر با زنجیره‌ی سی تایی هیچ‌گاه فرآیند تحقیق و توسعه روی این دو ماشین کامل نخواهد شد.

9. در حالی که به ادعای امریکایی‌ها، هدف آنها از مذاکرات هسته‌ای با ایران جلوگیری ایران از دستیابی به سلاح هسته‌ای است و با توجه به اذعان مکرر مقام‌های امریکایی (به ویژه وزیر خارجه و وزیر انرژی) در مقاطع مختلف (به ویژه پس از توافق‌های لوزان و وین)، مبنی بر اینکه برجام، هر چهار مسیر ایران برای دستیابی به سلاح هسته‌ای (نطنز، فردو، اراک و فعالیت‌های پنهان) را مسدود کرده و عملاً خواسته‌ی امریکایی‌ها در مذاکرات به طور کامل محقق شده است، پس چرا هیأت ایرانی نتوانسته است تا هدف جمهوری اسلامی ایران از مذاکرات هسته‌ای (تثبیت حقوق هسته‌ای، حفظ دستاوردهای هسته‌ای و از همه مهم‌تر لغو کامل تحریم‌ها) را در مذاکرات محقق نموده و در چارچوب برجام، صرفاً برخی تحریم‌ها (اقتصادی و مالی هسته‌ای) فقط تعلیق شده و یا اجرای آن متوقف شده است؟

10. در حالی که مذاکرات هسته‌ای «دو طرف» داشته است: «ایران» و «گروه 5+1»، پس چرا در سازوکار حل و فصل اختلاف میان «دو طرف»، ایران یک رأی و طرف مقابل 7 رأی دارد؟

11. در صورتی که طرف مقابل از دادن سوخت مورد نیاز راکتور تحقیقاتی تهران خودداری نموده و یا برای فروش آن شرایط غیر معقول و منطقی مطرح کند، چرا در توافق جامع (برجام) هیچ اشاره‌ای به حق اعمالی ایران برای غنی سازی 20 درصد به منظور استفاده در صفحه‌ی سوخت راکتور تحقیقاتی تهران نشده است؟

12. در حالی که طرف مقابل با تعبیه‌ی سازوکار بازگشت‌پذیری فوری و غیر مشروط تحریم‌ها در برجام، ضمن حفظ توافق جامع، ضمانت اجرای کارا و مؤثری را برای خود تدارک دیده است، چرا هیأت ایرانی هیچ سازوکاری برای تضمین اجرای تعهدات طرف مقابل برای جمهوری اسلامی ایران (غیر از الغای توافق) تدارک ندیده است؟ این در حالی است که برخی مقام‌های ایرانی بر توانایی ایران برای لغو توافق جامع در صورت تخلف طرف مقابل تصریح کرده‌اند، ولی طرف مقابل بدون لغو توافق جامع، در داخل همین توافق و با حفظ آن ضمانت اجرا برای خود تعبیه نموده است.

13. با توجه به فرمایش روشن، صریح و قاطع فرماندهی کل قوا (20 فروردین ماه 1394) مبنی بر اینکه «به هیچ وجه اجازه داده نشود که به بهانه‌ی نظارت، اینها به حریم امنیتی و دفاعی کشور نفوذ کنند، مطلقاً. مسئولین نظامی کشور به هیچ وجه مأذون نیستند که به بهانه‌ی نظارت و به بهانه‌ی بازرسی و مانند این حرف‌ها بیگانگان را به حریم و حصار امنیتی و دفاعی کشور راه بدهند»، پس چرا هیأت ایرانی در برجام پذیرفته است در صورتی که 5 عضو کمیسیون مشترک (امریکا، اتحادیه‌ی اروپایی، انگلیس، فرانسه و آلمان) نظر آژانس برای دسترسی و بازرسی از مراکز نظامی و حساس را تأیید کنند، ایران مکلف است حداکثر ظرف 3 روز این دسترسی را فراهم کند. آیا این سازوکار مندرج در برجام مخالفت آشکار، بین و صریح با دستور فرماندهی کل قوا نیست؟

14. بر اساس چه مجوز و با چه حقی هیأت ایران، برخی از حقوق ملت ایران (دست کم 20 مورد) را برای همیشه از ملت ایران سلب نموده است؟ برخی از این حقوق سلب شده عبارت است از: حق «طراحی»، «ساخت»، «اکتساب» و «بهره‌برداری» از هر نوع راکتور آب سنگین.

بیشتر بخوانید: گزارش نهایی کمیسیون ویژه برجام

15. با توجه اینکه یکی از اهداف اصلی جمهوری اسلامی ایران در مذاکرات هسته‌ای، لغو همه‌ی قطعنامه‌های شورای امنیت و خروج موضوع ایران از دستور کار این شورا بوده و با عنایت به اینکه تا به حال موضوع ایران تحت فصل منشور ملل متحد نبوده و صرفاً تحت ماده‌ی 41 این منشور بوده و 10 بند قطعنامه‌ی 2231 نیز تحت ماده‌ی 41 صادر شده که فقط یکی از این بندها مربوط به لغو تحریم‌ها (به نفع ایران) و بقیه (9 بند دیگر) در برگیرنده‌ی ممنوعیت و محدودیت علیه ایران است، چرا با وجود پذیرش محرومیت از 100 حق ملت ایران و نیز پذیرش 57 منفذ برای دسترسی بیگانگان و دشمنان ملت ایران به حیطه‌های نظامی و حساس در برجام، باز هم قطعنامه‌ای علیه ایران (تحت ماده‌ی 41) ولی این بار با موافقت و استقبال ایران، صادر شده و موضوع ایران از دستور کار شورای امنیت خارج نشده است؟

16. در حالی که ایران در برجام محرومیت‌ها و محدودیت‌های سنگین و شدیدی را که بعضاً همیشگی و ابدی است، پذیرفته است (سلب 100 مورد از حقوق، ایجاد 57 منفذ برای دسترسی و بازرسی بیگانگان و دشمنان به حیطه‌های نظامی و حساس) و با توجه به

- باقی ماندن ساختار همه‌ی اتحادیه‌ی اروپایی علیه ایران (باقی ماندن زیرساخت همه‌ی تحریم‌های اتحادیه‌ی اروپایی یعنی تصمیم شماره‌ی 413 این اتحادیه) و

- بقای برخی دیگر از تحریم‌های این اتحادیه (عدم تعلیق بسیاری از تحریم‌ها حداقل تا 8 سال آینده) و با عنایت به

- باقی ماندن ساختار تحریم‌های امریکا (باقی ماندن زیرساخت تحریم‌های کنگره و دستور اجرایی رئیس جمهور) و

- بقای بسیاری از تحریم‌ها امریکا (بقای همه‌ی تحریم‌های اولیه امریکا و نیز بقای همه‌ی تحریم‌های هسته‌ای غیر ثانویه-ی امریکا) و نیز

- عدم ارائه‌ی هیچ تعهدی از سوی امریکا برای لغو، تعلیق و یا حتی توقف تحریم‌های کنگره پس از 8 سال و اکتفای طرف امریکایی به «پیگیری» فرآیند قانونی برای اصلاح برخی تحریم‌های کنگره،

هیأت مذاکره کننده‌ی ایرانی در نظر دارد تا این حجم عظیم از تحریم‌های باقی مانده را که به بهانه‌ی موضوع هسته‌ای بر ملت ایران تحمیل شده است، در قبال چه امتیازهای دیگری به دشمن رفع کند؟

مخاطرات تحریمی «توافق جامع»

1- حفظ ساختار تحریم‌ها

2- باقی ماندن فشار

- در حالی که به اذعان 5+1 با «توافق جامع» مسیر دستیابی ایران به سلاح هسته‌ای به طور عینی و قطعی بسته می‌شود، اما ساختار و مسیر تحریم‌ها باز می‌ماند.
- 3- مکانیزم اعتراض به عدم انجام تعهد اروپا و آمریکا ناکارآمد است؛ به دلایل:
 - اثبات عدم رعایت تعهد سخت و ناممکن است
 - مرجع رسیدگی به شکایت خود آمریکا و اروپاست.
 - بدعهدی طرف مقابل اثبات‌پذیر نیست.
- 4- امکان بازگشت به نقطه اول با داشته‌های کمتر ایران
- 5- امکان اعمال تحریم‌ها در بسترهای دیگر
- 6- برنامه وزارت خزانه‌داری آمریکا در خصوص تحریم‌ها بر اساس اظهارات مقامات آمریکا

الف- تحریم‌های اتحادیه‌ی اروپا

عدم لغو تحریم‌های اقتصادی - مالی هسته‌ای:

* باقی ماندن زیرساخت تحریم‌های اتحادیه‌ی اروپایی «Decision» که فقط تعلیق می‌شود (بند 16 پیوست 5)

* برخی از این زیرساخت‌ها تا هشت سال بعد حتی تعلیق هم نمی‌شوند.

عدم تناظر اقدام‌های ایران با اقدام‌های اروپا

زیرساخت‌هایی که حتی هشت سال بعد نیز تعلیق نمی‌شوند؛ مواردی که از شمول همین تعلیق نیز خارج است و «روز اجرا» تعلیق نمی‌شود و به 8 سال بعد موکول می‌شود، اهمیت فراوان دارد. از جمله:

1- تعلیق توقیف دارایی 224 شخص حقیقی و حقوقی به هشت سال بعد موکول شده است.

2- تعلیق تحریم سوئیفت در تعهدات اروپا به هشت سال بعد موکول شده است.

3- تعلیق تحریم خدمات و سوخت رسانی به کشتی‌ها و بازرسی محموله‌ی کشتی‌ها و هواپیماهای باری در موارد دلخواه به هشت سال بعد موکول شده است.

4- تعلیق تحریم خدمات تعمیر و نگهداری هواپیماهای باری به هشت سال بعد موکول شده است.

5- تعلیق تحریم اقلام و فناوری با کاربرد دوگانه به هشت سال بعد موکول شده است.

6- تعلیق تحریم فلزات به هشت سال بعد موکول شده است؛ آلومینیوم، فولاد، گرافیت...

7- تعلیق تحریم نرم‌افزار به هشت سال بعد موکول شده است.

8- تعلیق تحریم تسلیحات به هشت سال بعد موکول شده است.

ب- وضعیت تحریم‌های آمریکا

• حفظ ساختار تحریم

- محدود کردن لغو «کلیه‌ی تحریم‌های هسته‌ای» در توافق ژنو به فقط توقف موقت تدریجی اجرای برخی «تحریم‌های اقتصادی و مالی هسته‌ای» در توافق جامع
- عدم لغو کلیه‌ی تحریم‌های اقتصادی و مالی هسته‌ای:
- فقط توقف موقت اجرای برخی تحریم‌های اقتصادی و مالی ثانویه‌ی هسته‌ای
- حفظ کلیه‌ی تحریم‌های اولیه (حتی اقتصادی و مالی هسته‌ای)
- عدم تعهد آمریکا به لغو تحریم‌های اقتصادی و مالی هسته‌ای ثانویه‌ی کنگره‌ی آمریکا (حتی پس از 8 سال)
- عدم همزمانی اقدامات ایران با اقدامات آمریکا
- مشروط شدن اقدام‌های آمریکا به انجام تعهدات ایران و راستی آزمایی و تأیید آژانس.
- آمریکا در روز انتقال (8 سال دیگر) صرفاً وعده‌ی پیگیری (Seek) فرایند قانونی خاتمه یا اصلاح برخی تحریم‌های کنگره را داده است.
- تحریم‌های باقیمانده آمریکا که حتی در تحریم‌های ثانویه هسته‌ای نیز موقتاً هم متوقف نمی‌شود؛ شامل:

1- دستورهای اجرایی رئیس جمهور

- فقط چهار دستور اجرایی و بخشی از یک دستور دیگر خاتمه خواهد یافت.
- اشخاصی که در لیست تحریم هسته‌ای 1382 و تحریم ثانویه هسته‌ای می‌مانند (حتی بعد 10 سال):
- بانک‌های انصار و مهر
- شرکت تایدواتر
- سپاه پاسداران انقلاب اسلامی
- بنیاد تعاون سپاه
- قرارگاه خاتم‌الانبیاء
- دانشگاه‌های امام حسین، بقیه‌الله، مالک اشتر
- توقیف دارایی دولت و نهادهای مالی ایران از جمله بانک مرکزی
- هر بانک و شرکت غیر آمریکایی که تحت کنترل اشخاص آمریکایی (حقوقی و حقیقی) قرار گیرید، ملزم به قطع روابط تجاری و مالی با ایران است.

2- تحریم‌های وزارت خزانه‌داری

- تحریم چرخه دلار علیه ایران: کماکان تراکنش و نقل و انتقال‌های دلاری برای اتباع و بانک‌ها و نهادها و دولت ایران ممنوع خواهد بود.
- تحریم روابط با بانک مرکزی و بانک‌های ایران
- i. قانون Patriot: ممنوعیت هرگونه تراکنش بانک‌های آمریکایی با بانک‌هایی که در منطقه اول پولشویی قرار دارند.
- ii. مقررات اجرایی خزانه‌داری 2011: ایران از مصادیق منطقه‌ی اول پولشویی است.

iii. بند NDAA 1245A: بر اساس این تحریم قانون NDAA وضع شده است. که در بند A آن تصریح شده است که ایران در منطقه اول پولشویی قرار دارد.

3- تحریم‌های کنگره

- a. تحریم اولیه در همه ابعاد و تحریم ثانویه اقلام و فناوری با کاربرد دوگانه، موشکی و ...
- b. تحریم ثانویه تراکنش‌های نفتی
- i. اگر پول نفت به حساب بانک‌های خارجی واریز شود، مشمول همان تحریم‌های ثانویه سابق خواهد ماند.
- c. اجازه برداشت از منابع توقیفی بانک مرکزی به دادگاه آمریکا.
- d. تحریم ثانویه حواله وجوه نفت به کشورهای ثالث
- e. تحریم ثانویه محدود شدن مصرف وجوه نفت به خرید صرفاً اقلام مصرفی خرید از کشور

4- برنامه وزارت خزانه‌داری آمریکا در خصوص تحریم‌ها بر اساس اظهارات مقامات آمریکا

- a. جلوگیری از تبدیل تعلیق به لغو
- b. تشدید تحریم‌های ثانویه به بهانه حمایت از تروریسم
- c. طراحی و اجرای تحریم‌های غیر رسمی (تجربه قیمت نفت)
- d. کاهش مدیریت شده تحریم‌ها با هدفگذاری نرخ ارز به جای بودجه و تولید کشور

پی‌نوشت‌ها:

1- «اجرای موفقیت‌آمیز این برجام ایران را قادر خواهد ساخت تا به طور کامل حق خود برای انرژی هسته‌ای جهت مقاصد صلح‌آمیز را طبق معاهده‌ی عدم اشاعه‌ی هسته‌ای و هم سو با تعهدات ایران در آن سند اعمال نماید و در نتیجه با برنامه‌ی هسته‌ای ایران هم چون برنامه‌ی هر دولت دیگر غیر دارنده‌ی سلاح‌های هسته‌ای عضو معاهده‌ی عدم اشاعه رفتار خواهد شد.»

2- مبنا و معیار و نیز مرجع تشخیص و ارزیابی «موفقیت‌آمیز بودن اجرای برجام» مبهم و نامشخص است.

3- بر این اساس، همه‌ی تحریم‌های غیرمالی و غیر اقتصادی هسته‌ای و همه‌ی تحریم‌های غیر هسته‌ای اتحادیه‌ی اروپایی باقی خواهد ماند.

4- بر این اساس، همه‌ی تحریم‌های غیر مالی و غیر اقتصادی هسته‌ای و همه‌ی تحریم‌های اولیه‌ی هسته‌ای و همه‌ی تحریم‌های اولیه و ثانویه‌ی غیرهسته‌ای باقی خواهد ماند.

5- بر این اساس، بخش قابل توجهی از تحریم‌های شورای امنیت از جمله تحریم‌های هسته‌ای، تحریم‌های موشکی و تحریم‌های تسلیحاتی باقی خواهد ماند.

منبع مقاله: کمیته علمی پرتال فرهنگی راسخون

مقالات مرتبط:

بازنمایی برجام؛ «واقعیت‌ها»، «حقیقت‌ها» و «پیامدها»

سناریوی نفوذ

علت یابی و هدف شناسی رویکرد آمریکا به مذاکره با جمهوری اسلامی ایران

نفوذ از طریق برجام

بیست و پنج پرسش برجامی

گزارش نهایی کمیسیون ویژه برجام